

KS. JAROSŁAW R. MARCZEWSKI* – LUBLIN

TEKSTY ŹRÓDŁOWE DO DZIEJÓW BRACTWA ŚW. IWONA W LUBLINIE

W dziejach wspólnoty Kościoła, poczynając od epoki średniowiecznej aż do czasów niemal współczesnych, ogromną rolę odgrywały organizacje brackie. Ich działalność, rozumiana zawsze w kluczu religijnym, ogarniała szeroki zakres spraw. Bractwa kościelne przybierały zatem charakter gospodarczy, charytatywny, katechetyczny, oświatowy lub dewocyjny. Proporcje liczbowe pomiędzy nimi nie były czymś stałym. Zależnie od konkretnych potrzeb lokalnej społeczności oraz aktualnie występujących trendów życia duchowego rozwijały się i rozprzestrzeniały geograficznie, jedne, a podupadały inne. Niektóre z bractw obecne były przy tysiącach świątyń, ale istniały również takie, które ze względu na swój specyficzny profil występowały sporadycznie. Oczywiście konsekwencją takiego stanu rzeczy jest możliwość poznania dziejów poszczególnych organizacji. W przypadku bractw dobrze rozpowszechnionych zachowało się proporcjonalnie więcej materiału źródłowego, z którego, choćby przez analogię, można odtworzyć ich istotne rysy i sposoby funkcjonowania. Bractwa rzadkie pozostawiają pod tym względem mniej możliwości. Tym bardziej cenić należy istniejące pamiątki rękopiśmienne, które dają pojęcie o dziejach takich stowarzyszeń. Do tej ostatniej kategorii trzeba z całą pewnością zaliczyć bractwo św. Iwona.

Zarys historii bractwa

Dzieje kultu św. Iwona na ziemiach polskich sięgają ostatnich dekad XIV stulecia, kiedy to dwukrotnie sprowadzono do Wrocławia relikwie tego świętego. Z ich obecnością zostało powiązane utworzenie specjalnego beneficjum altaryjnego w kościele pw. Najświętszej Maryi Panny na Piasku. Pewne mniej lub bardziej zinstytucjonalizowane formy kultu występowały w późniejszym okresie także w

* Ks. Jarosław R. Marczewski – doktor historii Kościoła, adiunkt w Instytucie Historii Kościoła, Wydział Teologii KUL.

kilku innych ośrodkach. Jednakże historia powstawania bractw pod patronatem św. Iwona wiąże się dopiero z epoką potrydencką. W XVII i XVIII w. zostały bowiem założone konfraternie w Przemyślu, Piotrkowie, Lublinie, Krakowie, Lwowie i Warszawie. Usytuowanie bractw nie było przypadkowe, lecz łączyło się ściśle z rolą wymienionych ośrodków w dziedzinie sądownictwa duchownego bądź świeckiego¹.

Bractwo św. Iwona w Lublinie miało charakter typowo dewocyjny, związany z szerzeniem jego kultu i troską o uproszenie wstawiennictwa za członkami stowarzyszenia, dla których św. Iwo był szczególnym wzorem i patronem. Od 1578 r. Lublin, jako siedziba Trybunału Koronnego dla Małopolski, gościł dwukrotnie w ciągu roku licznych przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości. Lokalizacja bractwa przeznaczonego dla środowiska prawniczego właśnie w tym mieście była sprawą oczywistą.

Świadectwem inicjatywy idącej w kierunku utworzenia konfraterni było wydanie w 1720 r. w miejscowej drukarni jezuickiej książki zawierającej zarówno żywot świętego, jak również oficjum i litanię ku jego czci². Jeszcze w 1733 r. starosta białocerkiewski, późniejszy wojewoda rawski, Stanisław książę Jabłonowski ufundował w bernardynskim kościele pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła zdobny złoconymi ołtarz z obrazem św. Iwona³. Był to niewątpliwie poważny impuls dla podjęcia starań o założenie i formalne erygowanie bractwa. Dziesięć lat później staraniem podczaszego przemyskiego Józefa Skrzetuskiego, deputata województwa krakowskiego na Trybunał Koronny, doszło do zorganizowania konfraterni. Dnia 7 lutego 1743 r. papież Benedykt XIV zatwierdził bractwo św. Iwona w kościele bernardynów lubelskich⁴. Zaznaczył wszakże, że nie może się ono ograniczać wyłącznie do członków jednej profesji, choć taki był zapewne zamiysł jego fundatorów. Należy jednak przypuszczać, że pomimo formalnego zagwarantowania dostępności konfraterni życiowa praktyka przebiegała zgodnie z lokalnymi zwyczajami. W tym samym dokumencie papież udzielał specjalnych odpustów tym, którzy w przyszłości będą przystępowali do bractwa, jak również jego członkom. Mocą papieskiego brewe z 8 lutego, w niewątpliwym związku z erygowaniem bractwa, papież uczynił ołtarz św. Iwona ołtarzem uprzywilejowanym⁵. Natomiast 12 lutego została na okres dziesięciu lat ustanowiona możliwość uzyskania odpustu w kościele bernardynów przez ogół wiernych w dniu patronalnym św. Iwona⁶. Wszystkie dokumenty Stolicy Apostolskiej zostały 4 października przedstawione oficjałowi lubelskiemu, ks. Mikołajowi Janowskiemu, który

¹ K. Kuźmak, *Iwon z Bretanii*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, Lublin 1997, kol. 577-578; E. Waliszewska, *Św. Iwo patron prawników*, Poznań 2003, s. 26-39.

² *Palestra devotionis erga s. Ivonem, iudicium et iurisperitorum singularem patronum, sumptibus [...] Antonii Godlewski, pocillatoris Mścisłaviensis, Tribunalis iurisconsulti edita*, Lublin 1720.

³ Zob. niżej dokument nr 9.

⁴ Zob. niżej dokument nr 1.

⁵ Zob. niżej dokument nr 2.

⁶ Zob. niżej dokument nr 3.

przekazał je do dalszej publikacji⁷. W dniu 21 października członkowie Trybunału Koronnego przyjęli na siebie zobowiązanie zabezpieczenia jednego złotego tygodniowo na potrzeby odprawienia Mszy św. przy ołtarzu św. Iwona. Uznali bowiem za swój obowiązek zatroszczenie się o stały kult Boży w tym właśnie miejscu. Liturgia miała być sprawowana w intencji sprawiedliwego stosowania prawa. W każdą sobotę wymieniona suma winna zostać przekazana za pokwitowaniem przełożonemu klasztoru bernardynów. Ponieważ postanowienia te nie miały charakteru ściśle wiążącego, podpisani pod dokumentem zachęcali jedynie swoich następców w imię wysokich ideałów do kontynuowania w przyszłości tej chwalebnej praktyki⁸.

Po zabezpieczeniu formalnej strony funkcjonowania konfraterni doszło w sobotę 26 października do wprowadzenia w życie wydanych postanowień. Uroczystości zorganizowano nakładem wspomnianego Józefa Skrzetuskiego, przy finansowym współudziale członków trybunału i palestry. Pierwszym, przedpołudniowym punktem programu było przekazanie sędziom i prawnikom zgromadzonym w budynku lubelskiego ratusza książek z nabożeństwem ku czci św. Iwona. Część popołudniowa uroczystości rozpoczęła się w staromiejskim kościele kolegiackim pw. św. Michała Archaniola. Obrzędem zaprowadzenia bractwa kierował ks. Antoni Wołłowicz, kanonik gnieźnieński i wiceprezydent trybunału. Z kolegiaty udano się w okazałej procesji, z obrazem św. Iwona, przy salwach armatnich i iluminacji budynków miejskich do odpowiednio udekorowanego na tę okazję kościoła bernardynów. Uroczystości zakończyły się następnego dnia w niedzielę 27 października wystawnym przyjęciem zorganizowanym w klasztorze sumptem Józefa Skrzetuskiego⁹.

Bractwo św. Iwona, integralnie związane z funkcjonowaniem Trybunału Koronnego w Lublinie, rozwijało się do końca okresu staropolskiego. Upadek narodowych instytucji sądowniczych i zmiany w systemie prawnym w dobie zaborów położyły w konsekwencji kres działalności brackiej. Próby ożywienia konfraterni, której stawiano podobne jak poprzednio cele, podjęto wszakże w czasach Królestwa Kongresowego. W 1827 r. Antoni Rabiński, prezes trybunału cywilnego, postarał się o przywrócenie nabożeństwa ku czci św. Iwona. W dniu 19 maja 1828 r. w obecności członków trybunału odprawiono przy ołtarzu patronackim Mszę św. wotywną. Zebrane wówczas ofiary posłużyły ufundowaniu oświetlenia ołtarzowego¹⁰. Inicjatywa nie była jednak bodaj kontynuowana, jako że w 1857 r. trzeba było podjąć kolejną próbę wznowienia działalności konfraterni. Zaangażowali się w nią prawnicy lubelscy: rejenci kancelarii ziemiańskiej – Serafin Konwicki i Ignacy Rzeszotarski, sędzia prezydujący – Wawrzyniec Bóbr, pisarz trybunału – Leon Ciświcki i inni. Również i tym razem, pomimo wyznaczenia pewnych funduszy, próba okazała się nieskuteczna, a do bractwa zapisały się jedynie dwie osoby postronne¹¹. Warto pamiętać, że poza czynnikami wewnętrznymi poważną

⁷ Zob. niżej dokumenty nr 4, 5, 6.

⁸ Zob. niżej dokument nr 7.

⁹ Zob. niżej dokument nr 8.

¹⁰ Zob. niżej dokument nr 11; J. A. Wadowski, *Kościoły lubelskie*, Lublin 2004², s. 555-556.

¹¹ Zob. niżej dokument nr 12; Wadowski, *Kościoły lubelskie*, s. 556.

przeszkodę stanowił niewątpliwie niesprzyjający inicjatywom kościelnym panujący system polityczno-religijny¹².

Podstawa wydania

Historię bractwa św. Iwona w Lublinie można poznać dzięki stosunkowo bogatym tekstom źródłowym. W Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła, a więc w dawnej placówce lubelskich bernardynów, znajdują się dwie ważne dla tej problematyki pozycje rękopiśmienne. Są to: *Kroniki i różne papiery dotyczące kościoła i konwentu oo. bernardynów lubelskich* oraz księga bracka zatytułowana *Bractwo Miłosierdzia św. Iwona, rok 1743-1857 i dalsze*.

Pierwsza z wymienionych pozycji ma twardą oprawę opatrzoną napisem: „Książka niniejsza zebrana, ułożona i opraciona staraniem ks. Feliksa Kamińskiego proboszcza parafii Nawrócenia św. Pawła w Lublinie d. 12 września 1899 r.” z dopiskiem innym charakterem „Mixta”. Pierwszych 6 kart nie posiada foliacji, następnie rozpoczynają się wykazujące ciągłość formalną i treściową karty foliowane od 1 do 107, przy czym foliacja ta jest kilkakrotnie przerywana interpolowanymi tekstami rękopiśmiennymi i drukowanymi. Karta 107 i następne 9 kart nie zostały zapisane. Ostatnie 15 kart zapisano, ale nie zaopatrzone w foliację. Zatem już sam pobieżny ogląd księgi nasuwa wniosek o niejednorodnym charakterze zawartości. Znalazły się w niej bowiem, jak świadczy tytuł, zróżnicowane teksty, z reguły będące kopiami dokumentów mniej lub bardziej istotnych dla życia klasztoru, bądź też fragmenty kronikarskiego zapisu wydarzeń związanych z losami miejscowej wspólnoty, a także miasta czy kraju. Teksty wykazują, co oczywiste, pochodzenie od różnych autorów. Nie stanowiły do czasu zebrania ich razem jednej całości, o czym świadczy również odmienny format niektórych całości. Spisane zostały głównie w języku łacińskim, po części także w języku polskim. W większości powstały w XVIII stuleciu. Na ten właśnie wiek należy też datować wpisy związane z dziejami bractwa św. Iwona.

Teksty dotyczące konfraterni znalazły się na 6 pierwszych kartach pozbawionych foliacji (1 karta na odwrocie niezapisana), a następnie na kartach: 57r-v, 80r-84v, 90r-91r. Co ciekawe, niektóre teksty powtarzają się kilkakrotnie, co potwierdza tezę o zróżnicowanej proveniencji poszczególnych elementów księgi. Zastosowanie do nich metody krytyki zewnętrznej i wewnętrznej tekstu pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

— 6 pierwszych kart *Kronik* stanowi osobną, wyróżniającą się bogatymi zdobieniami całość; forma ta wskazuje na pochodzenie z innego woluminu, być może z pierwotnej, nieistniejącej dziś księgi brackiej konfraterni św. Iwona; teksty zostały prawdopodobnie przepisane z oryginalnych dokumentów, niemniej jednak nie uczyniono tego wystarczająco starannie, stąd w odpisie występują potknięcia gramatyczne, o które trudno podejrzewać twórców oryginałów, zwłaszcza że wychodziły one z kancelarii papieskiej; przepisania dokumentów dokonano być mo-

¹² J. R. Marczewski, *Życie religijne*, w: *Dzieje archidiecezji lubelskiej (1805-2005)*, red. M. T. Zahajkiewicz, Lublin 2005, s. 208-211.

że już w 1743 r., nie później jednak niż w r. 1746; większość tekstów, za wyjątkiem jednego, występuje w dalszej części *Kronik*;

— na karcie 57 znalazł się tekst stanowiący integralną część księgi, będący typowym zapisem kronikarskim, nie zaś kopią dokumentów; został on spisany zapewne w 1756 r.;

— na kartach 80r-84v umieszczono kopie dokumentów, które zostały spisane bądź z dokumentów oryginalnych, bądź z ksiąg oficjalatu lubelskiego; to ostatnie przypuszczenie wiąże się z wyraźnym uporządkowaniem tekstów i zaopatrzeniem ich w kopie not miejscowego oficjała; występujący w tej części dłuższy fragment o charakterze kronikarskim mógł zostać natomiast zaczerpnięty z nieistniejącej księgi brackiej; sposób włączenia tekstów do *Kronik* świadczy zapewne o chęci udokumentowania przez zakonnego autora tego szczególnego odcinka aktywności religijnej powiązanej z bernardyńską świątynią; wpis został dokonany nie później niż w 1756 r.;

— zapis na kartach 90r-91r nastęrcza najwięcej trudności interpretacyjnych; został tu bowiem raz jeszcze powtórzony najważniejszy z oficjalnych tekstów odnoszących się do konfraterni św. Iwona; nota marginalna każe przypuszczać, że autor miał do czynienia z dokumentem oryginalnym i w związku z tym uznał za stosowne przywołanie go w *Kronice*, pomimo że tekst ten już w niej występował; wpis został dokonany nie później niż w 1761 r.

Niestety, mimo przeprowadzonej kwerendy w Archiwum Archidiecezji Lubelskiej, Archiwum Państwowym w Lublinie oraz Bibliotece im. H. Łopacińskiego w Lublinie, w których należało się spodziewać dokumentów oryginalnych lub chociażby kopii dokumentów dotyczących XVIII-wiecznych dziejów bractwa św. Iwona, na takowe nie udało się natrafić. Punktem odniesienia, poza wskazanymi już wzajemnymi związkami omawianych tekstów, może być zatem jedynie druga ze wspomnianych wyżej ksiąg.

Księga zatytułowana *Bractwo Miłosierdzia św. Iwona* została założona dopiero w 1857 r. w związku z próbą reaktywowania konfraterni. Nie ma ona zatem żadnego bezpośredniego związku z istniejącą zapewne w XVIII w. oryginalną księgą bracką. Jest to rękopis *in folio* oprawny w czerwoną skórę. Foliacja woluminu dotyczy tylko jego partii zapisanej. Ogranicza się ona zatem do kart od 1 do 18. Większa część księgi nie została wykorzystana. Poza przywołanymi łacińskimi kopiami nowe wpisy dokonane zostały w języku polskim. Treść księgi stanowią m. in. teksty znane już z wyżej omawianej pozycji archiwalnej. Co więcej, fragmenty te zostały bez wątpienia odpisane z tej części *Kronik*, na którą składają się karty 80r-84v. Nowością jest natomiast interpolowany dokument drukowany odnoszący się do bractwa, a pochodzący z 1752 r., oznaczony jako karta 3. Wiele światła na dzieje konfraterni w późniejszej dobie rzucają teksty z kart 11v-14r, stanowiące kopie dwóch dokumentów z XIX w. Inaczej niż w przypadku dokumentów z XVIII stulecia tym razem dla jednego z nich – pochodzącego z 1827 r., udało się odnaleźć minutę pisma w Archiwum Archidiecezji Lubelskiej, dla drugiego zaś – z 1857 r., odnaleziono oryginał w Archiwum Państwowym w Lublinie. Ponadto w księdze znaleźć można odpisy nazwisk członków konfraterni zaczerpnięte z nieistniejącej obecnie tablicy umieszczonej niegdyś w kościele ber-

nardyńskim, nowe wpisy członkowskie, a także próby przedstawienia dziejów bractwa. Treści te jako mniej interesujące nie zostały uwzględnione w obecnej publikacji źródeł.

Za podstawę wydania, co oczywiste, posłużyły pisma oryginalne oraz wszystkie te dokumenty i zapisy kronikarskie, które występują w omawianych woluminach tylko jeden raz. Co do tych fragmentów źródłowych, które zapisano po kilkakroć, za podstawę wydania przyjęto teksty umieszczone na pierwszych, a więc niefoliowanych kartach *Kronik*. Powtórzenia dokumentów, za wyjątkiem tych które wykazują bezpośrednią zależność zostały potraktowane jako tekstowe odmianki. Do przygotowaniu publikacji źródeł posłużyła *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*.

Publikacja tekstów, ze względu na brak spójności w poszczególnych partiach źródeł przyjmuje w większości przypadków klucz chronologii treściowej, pozwalający czytelnikowi prześledzić dzieje rozwoju lubelskiego bractwa św. Iwona.

Publikacja tekstów źródłowych

1

Rzym 7 II 1743

*Papież Benedykt XIV zatwierdza bractwo św. Iwona w Lublinie***Oryg. nieznan.**

Kopie: 1. Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Kroniki i różne papiery dotyczące kościoła i konwentu oo. bernardynów lubelskich, bez sygn., karty niepaginowane. 2. Tamże, k. 80r-81r: *Pro introductione Confraternitatis S. Ivonis breve Papae Sanctissimi Benedicti XIV primum*. 3. Tamże, k. 90r-91r: *Memoriale Confraternitatis Sancti Ivonis*. 4. Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Bractwo Miłosierdzia św. Iwona rok 1743-1857 i dalsze, bez sygn., k. 4r-5r: *Pro introductione Confraternitatis S. Ivonis breve Papae Sanctissimi Benedicti XIV primum*.

Benedictus PP. XIV¹. Ad perpetuam rei memoriam. Cum sicut acceperimus^a in ecclesia Fratrum Ordinis Minorum Sancti Francisci de Observantia nuncupatorum loci Lublinensis² Cracoviensis diaecesis una pia et devota utriusque sexus christifidelium Confraternitas sub invocatione Scti Ivonis Praesbyteri³ (non tamen pro hominibus unius specialis artis) canonice erecta seu erigenda existat, cuius confratres et consorores quam plurima pietatis et charitatis opera exercere consueverunt seu intendunt, nos ut Confraternitas huiusmodi maiora indies suscipiat incrementa de Omnipotentis Dei Misericordia et BB. Petri et Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, omnibus utriusque sexus christifidelibus, qui dictam Confraternitatem, in posterum ingredientur, die primo eorum ingressus, si vere paenitentes et confessi Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum sumpserint, plenariam; ac tam descriptis quam pro tempore existentibus dictae Confraternitatis confratribus et consororibus in cuiuslibet eorum^b mortis articulo, si vere quoque paenitentes et confessi, ac Sacra Communionem refecti, vel quatenus id facere nequiverint, saltem^c contriti nomen Jesu ore si potuerint, sin minus corde devote^d invocaverint, etiam plenariam; ^enecnon eisdem nunc et pro^e tempore existentibus dictae Confraternitatis confratribus et consororibus, vere etiam^f paenitentibus et confessis, ac Sacra Communionem refectis, qui praefatae Confraternitatis ecclesiam

^a *Kop. nr 2 i 3*: accepimus. ^b *Kop nr 3*: illorum. ^c *Kop. nr 2*: saltim. ^d *Kop nr 3*: devoto. ^{e-e} *Kop. nr 3*: haec non eiusdem nunc et quo. ^f *Kop nr 3*: tum.

¹ Benedykt XIV (1675-1758), Prospero Lambertini, papież od 1740 r.

² Placówka zakonna franciszkanów obserwantów w Lublinie powstała ok. 1460 r.

³ Iwon z Bretanii (1235-1303), duchowny, prawnik, obrońca ubogich podsądnych, kanonizowany w 1347 r.

seu capellam, vel oratorium die festo principali dictae Confraternitatis, per eosdem confratres, semel tantum eligendo et ab ordinario approbando, a primis vespers usque ad occasum solis diei huiusmodi, singulis annis devote visitaverint et ibi pro christianorum principum concordia, haeresum^a extirpatione, ac Sctae Matris Ecclesiae exaltatione pias ad Deum praeces effuderint; plenariam similiter omnium peccatorum suorum indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino concedimus. Insuper eisdem christifidelibus vere pariter paenitentibus et confessis ac Sacra Communionem refectis, ecclesiam seu capellam, vel oratorium huiusmodi in quatuor aliis anni ferialis vel non ferialis seu Dominicis diebus per memoratos confratres semel tantum^b etiam eligendis et ab eodem ordinario approbandis ut supra visitantibus et ibidem orantibus quo die praefatorum id egerint^c septem annos et totidem quadragenas quoties vero Missis et aliis Divinis Officiis in ecclesia seu capella vel oratorio huiusmodi pro tempore celebrandis et recitandis seu congregationibus publicis vel privatis, eiusdem Confraternitatis ubivis faciendis interfuerint, ^dvel pauperes hospitio receperint aut^d pacem inter inimicos composuerint, seu componi fecerint vel procuraverint; nec non etiam qui corpora defunctorum tam confratrum et consorum huiusmodi quam aliorum ad sepulturam associaverint, aut quascumque processiones de licentia ordinarii faciendas, Sanctissimumque Eucharistiae Sacramentum, tam in processionibus, quam cum ad infirmos, aut alias ubicumque et quomodocumque pro tempore deferetur comitati fuerint vel si impediti campanae ad id signo dato semel Orationem Dominicam et Salutationem Angelicam dixerint, aut etiam quinquies Orationem et Salutationem easdem pro animabus defunctorum confratrum et consorum huiusmodi recitaverint; aut devium aliquem ad viam salutis reduxerint et ignorantes praeepto [s] Dei et ea quae ad salutem sunt docuerint, aut quodcumque aliud pietatis vel charitatis opus exercuerint, toties pro quolibet piorum^e operum exercitio sexaginta dies de iniunctis eis, seu alias quomodolibet debitis paenitentiis in forma Ecclesiae consueta relaxamus. Praesentibus perpetuis futuris temporibus valituris. Volumus autem ut si alias dictis confratribus et consoribus praemissa peragentibus aliqua alia indulgentia perpetuo vel ad tempus nondum elapsam duratura concessa fuerit praesentes nullae sint. Utque si dicta Confraternitas alicui Archiconfraternitati aggregata iam sit vel in posterum aggregetur, aut quavis alia ratione uniatur, vel etiam quomodolibet instituatur priores et quaevis aliae literae Apostolicae illis nullatenus suffragentur, sed ex tunc eo ipso nullae sint. Datum Romae apud Sanctam Mariam Maiorem sub annulo piscatoris die VII Februarii MDCCXLIII pontificatus nostri anno tertio. —

^a *Kop nr 3*: haeticorum. ^b *Brak w kop. nr 2*. ^c *Kop. nr 2*: egeunt. ^{d-d} *Kop. nr 2*: aut pauperes hospitio susceperint vel. ^e *Kop. nr 2*: praefatorum.

2

Rzym 8 II 1743

Papież Benedykt XIV udziela przywilejów ołtarzowi św. Iwona w kościele bernardynów lubelskich

Oryg. *nieznany.*

Kopie: 1. *Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Kroniki i różne papiery dotyczące kościoła i konwentu oo. bernardynów lubelskich, bez sygn., karty niepaginowane.* 2. *Tamże, k. 82r-v: Breve III. Pro indulgentiis altari S. Ivonis concessis.* 3. *Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Bractwo Miłosierdzia św. Iwona rok 1743-1857 i dalsze, bez sygn., k. 6r: Breve III. Pro indulgentiis altari S. Ivonis concessis.*

Benedictus PP. XIV. Ad futuram rei memoriam. Omnium salutis paterna charitate intenti sacra interdum loca spiritualibus indulgentiarum muneribus decoramus ut inde fidelium defunctorum animae Dni nostri Jesu Christi eiusque SS. suffragia meritorum consequi et illis adiutae ex purgatorii paenis ad aeternam salutem per Dei misericordiam perducere valeant. Volentibus igitur ecclesiam Fratrum Ordinis Minorum S. Francisci de Observantia nuncupatorum loci Lublinensis Cracoviensis diaecesis et ^ain ea [^b]^a altare Confraternitatis sub invocatione S. Ivonis Praesbyteri simili ad praesens privilegio minime decoratum, hoc speciali dono illustrare de Omnipotentis Dei misericordia ac BB. Petri et Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, ut quandocunque sacerdos aliquis saecularis vel regularis Missam defunctorum in die Commemorationis Defunctorum et singulis diebus, intra illius octavam ac in una feria cuiuslibet hebdomadae per ordinarium designanda^c pro anima cuiuscumque confratris et consoris dictae confraternitatis, quae Deo in charitate coniuncta, ab hac luce migravit^d ad praefatum altare celebrabit, anima ipsa de thesauro Ecclesiae per modum suffragii indulgentiam consequatur. Ita ut eiusdem Domini Nostri Jesu Christi ac B.V.M. SSque omnium meritis sibi suffragando^e a Purgatorii paenis liberetur concedimus et indulgemus. In contrarium faciendo^f obstantibus quibuscumque Praesentibus^g Decennium tantum valituris. Datum Romae apud S. Mariam Maiorem sub annulo piscatoris die VIII Februarii MDCCXLIII pontificatus nostri anno tertio. — —

^{a-a} *Kop. nr 2: si eam si v[enerabile].* ^b *Jednowyrazowa opustka umyślna.* ^c *Kop. nr 2: designatam.*
^d *Kop. nr 2: migraverit.* ^e *Kop. nr 2: suffragari.* ^f *W kop. nr 2 następuje partykuła: non.* ^g *W kop. nr 2 następuje przymek: ad.*

3

Rzym 12 II 1743

Papież Benedykt XIV udziela odpustu na dzień św. Iwona w kościele bernardynów lubelskich

Oryg. *nieznany.*

Kopie: 1. *Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Kroniki i różne papiery dotyczące kościoła i konwentu oo. bernardynów lubelskich, bez sygn., karty niepaginowane.* 2. *Tamże, k. 80r-81r: Breve II. Pro indulgentiis per annos decem durandis.* 3. *Tamże, Bractwo Miłosierdzia św. Iwona rok 1743-1857 i dalsze, bez sygn., k. 5r-v: Breve II. Pro indulgentiis per annos decem durandis.*

Benedictus PP. XIV. Universis christifidelibus praesentes literas inspecturis salutem et apostolicam benedictionem. Ad augendam fidelium religionem et animarum salutem caelestibus Ecclesiae thesauris paterna charitate intenti, omnibus utriusque sexus christifidelibus vere paenitentibus et confessis ac Sacra Communionem refectis, qui ecclesiam Fratrum Ordinis Minorum S. Francisci de Observantia nuncupatorum loci Lublinensis Cracoviensis diaecesis, dum modo praeter indulgentias ecclesiis dicti ordinis generaliter concessas, nullae illi ecclesiae specialiter concessae reperiantur, die festo S. Ivonis a primis vespers usque ad occasum solis diei huiusmodi singulis annis devote visitaverint et ibi pro christianorum principum concordia, haeresum extirpatione ac S. Matris Ecclesiae exaltatione pias ad Deum preces effuderint, plenariam omnium peccatorum suorum indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino concedimus. Praesentibus ad decennium tantum valituris. Volumus autem ut si pro impeditone, praesentatione, administratione seu publicatione praesentium^a aliquid vel minimum detur, aut sponte oblatum recipiatur, praesentes nullae sint. Datum Romae apud S. Mariam Maiorem sub annulo piscatoris die XII Februarii MDCCXLIII pontificatus nostri anno tertio. — —

4

Lublin 4 X 1743

Mikołaj Antoni Janowski oficjał lubelski udziela pozwolenia bernardynom lubelskim na wykonanie przywilejów papieskich odnośnie do zaprowadzenia Bractwa św. Iwona

^a *Kop. nr 2: per mutatum.*

Oryg. *nieznany.*

Kopie: 1. *Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Kroniki i różne papiery dotyczące kościoła i konwentu oo. bernardynów lubelskich, bez sygn., k. 81r-81v: Approbatio officialis Lublinensis.* 2. *Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Bractwo Miłosierdzia św. Iwona rok 1743-1857 i dalsze, bez sygn., k. 5r: Approbatio officialis Lublinensis.*

[s. 81] Nicolaus Antonius Janowski¹ canonicus ecclesiae cathedralis Luceoriensis, decanus et officialis Lublinensis, praepositus Ciemiernicensis [s]. Universis et singulis quorum interest aut in futurum quomodolibet interesse poterit, praesentibus significamus. Quia nos visis et lectis introcontentis literis apostolicis concessis pro erigenda Confraternitate sub invocatione S. Ivonis Praesbyteri canonice in ecclesia Regulari Ordinis S. Francisci Minorum de Observantia conventus Lublinensis, easdem in suo tenore prout sonant, autoritate nostra, qua hac in parte fungimur, admittendas esse diximus et admittimus in Dei nomine per praesentes, erectionemque faciendam canonice dictae Confraternitatis et introducendam eandem Confraternitatem ad praescriptum praesentiarum literarum apostolicarum dictis patribus, nec non publicationem indulgentiarum eidem Confraternitati a Sede S. Apostolica concessarum, facultatem damus ac permittimus. — Datum Lublini, die 4ta mensis 8bris anno [s. 81v] Dni 1743tio. —

5

Lublin 4 X 1743

Mikołaj Antoni Janowski oficjał lubelski udziela pozwolenia bernardynom lubelskim na wykonanie przywilejów papieskich odnośnie do zaprowadzenia odpustu w dniu św. Iwona

Oryg. *nieznany.*

Kopie: 1. *Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Kroniki i różne papiery dotyczące kościoła i konwentu oo. bernardynów lubelskich, bez sygn., k. 81v-82r: Approbatio officialis Lublinensis.* 2. *Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Bractwo Miłosierdzia św. Iwona rok 1743-1857 i dalsze, bez sygn., k. 5v: Approbatio officialis Lublinensis.*

[s. 81v] Nicolaus Antonius Janowski canonicus Luceoriensis, decanus et officialis Lublinensis, praepositus Ciemiernicensis [s]. [s. 82] Universis et singulis, quorum interest, aut in futurum quomodolibet interesse poterit, praesentibus significamus, quia nos visis et lectis introcontentis literis apostolicis concessarum

¹ Mikołaj Antoni Janowski, kanonik kapituły katedralnej łuckiej, dziekan kapituły kolegiaty lubelskiej, proboszcz czemiernicki, oficjał lubelski w latach 1736-1760.

indulgentiarum pro festo S. Ivonis patribus Ordinis S. Francisci Minorum de Observantia conventus Lublinensis easdem in suo tenore prout sonant autoritate nostra, qua hac in parte fungimur, admittimus in Dei nomine per praesentes et facultatem publicandi easdem in dicta ecclesia concedimus. — Datum Lublini die 4ta 8bris anno Dni 1743. —

6

Lublin 4 X 1743

Mikołaj Antoni Janowski oficjał lubelski udziela pozwolenia bernardynom lubelskim na wykonanie przywilejów papieskich odnośnie do przywilejów ołtarza św. Iwona

Oryg. *nieznany.*

Kopie: 1. Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Kroniki i różne papiery dotyczące kościoła i konwentu oo. bernardynów lubelskich, bez sygn., k. 81v-82r: Approbatio officialis Lublinensis. 2. Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Bractwo Miłosierdzia św. Iwona rok 1743-1857 i dalsze, bez sygn., k. 6r: Approbatio officialis Lublinensis.

Similis ut supra: uti similium^a

7

Lublin 21 X 1743

Członkowie Trybunału Koronnego w Lublinie zobowiązują się do utrzymywania kultu Bożego przy ołtarzu św. Iwona w kościele bernardynów lubelskich

Oryg. *nieznany.*

Kopie: 1. Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Kroniki i różne papiery dotyczące kościoła i konwentu oo. bernardynów lubelskich, bez sygn., karty niepaginowane.

Ad maiorem Dei Supremi Legislatoris gloriam sanctarum iustitiam patronorum cultum futurorum in praesenti Tribunalis Regni Lublinensis Iudicio¹ eiusdem iustitiam tutorum piam imitationem et exemplum^b.

^a Informacja odnosi się do analogicznych zapisów zamieszczonych pod nr własnym 4 i 5 ^b Pismo wydłużone

¹ Trybunał Koronny, od 1578 r. stanowy sąd szlachecki drugiej i ostatniej instancji, rozpatrujący

Cum sub non minus serenissimo quam piissimo Augusto III¹ Poloniarum Rege domino nostro clementissimo nil aliud cogitare et exequi liceat, praeter quod communi bono salutare et in se pium ac sanctum videatur et sit ad exemplarem vero Serenissimi Regis pietatem componendorum morum necessitati, adeo sancta Sedes Apostolica favere videatur, ut praeter plurimas in plurimis sacris huius Regni Poloniae locis concessas benigne indulgentias inexhaustum gratiarum Dei thesaurum etiam in ecclesia Fratrum Minorum Ordinis S^{cti} Francisci Confessoris in suburbio Lublinensi sita ad altare S^{cti} Ivonis gloriosi iustitiae defensoris, omnibus christifidelibus aperuerit consequendarumque indulgentiarum modum SS^{mus} Benedictus^a XIV Supremus Pontifex, bulla sua sub die sexta Februarii anno praesentis millesimo septingentisimo [s] quadragesimo tertio, Roma emanata misericorditer doceri mandaverit, idcirco ne sacrarium iustitiae pro Tribunali Lublinensi fundatum, illo speciali patrono careat, cuius intercessione et auspicio felices successus sui in sitientibus veram iustitiam videri queant et in divo Ivone frequentior intercedendi ad Deum admittatur ratio Iudicium Tribunalitium Regni Lublinensis iniungit et declarat. Quatenus Generosi Instigatores Aerarii Iudicii sui ex cuiuslibet septimanae singula latta, unicuique Illustrium Deputatorum cadenda, florenum unum reservent, eosdemque congregatos florenos pro absolvendo quolibet die Sacro Missae coram altari divi Ivonis ad praefatam intentionem sacrificio Religioso Custodi conventus Lublinensis Ordinis S^{cti} Francisci Minorum quolibet Sabbatho referant et per scriptum reversale de persoluto Illustres Aerarii Iudicii sui Iudices, doceant, serio iniungit totius stubae iudicialis autoritate id mandante. Pruot vero non extra intentionem praesentem futuros iudicio suo implorare successus, ita non extra munus censebitur loci huius succedaneos, etiam pii oneris successores habere velle quod onus ita suaviter ferendum, ut enixe per praesentes commendandum Iudicium Generale Tribunalis Regni Lublinensis iudicavit. Datum Lublini die vigesima prima mensis Octobris anno Domini millesimo septingentesimo quadragesimo tertio. – –

8

Uroczyste zaprowadzenie Bractwa św. Iwona w kościele bernardynów lubelskich. Zapis kronikarski.

Oryg.: *Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Kroniki i różne papiery dotyczące kościoła i konwentu oo. bernardynów lubelskich, bez sygn., k. 83r-84v: Introductio publica Confraternitatis S. Ivonis sub auspiciis Illsmi*

^a *Pismo wydłużone*

apelacje od wyroków sądów grodzkich, ziemskich i podkomorskich; zbierał się dla Wielkopolski w Piotrkowie, a dla Małopolski w Lublinie.

¹ August III (1696-1763), z dynastii Wettinów, od 1733 elektor saski i król polski.

Dni Josephi Skrzetuski¹ Pocillatoris Premisliensis Dołzanensis Mogilnicensis Capitanei, facta anno Dni 1743 die 26 8bris, protunc Iudicis Deputati ad Tribunal Regni ex palatinatu Cracoviensi tali processione solemni.

Kopia: *Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Bractwo Miłosierdzia św. Iwona rok 1743-1857 i dalsze, bez sygn., k. 8r-9v*: Introductio publica Confraternitatis S. Ivonis sub auspiciis Illustrissimi Domini Josephi Skrzetuski Pocillatoris Premisliensis Dołzanensis Mogilnicensis Capitanei, facta anno Domini 1743 die 26 Octobris, protunc Iudicis Deputati ad Tribunal Regni ex palatinatu Cracoviensi tali processione solemni.

[k. 83r] Dnia 26 października 1743 roku w Lublinie odprawiła się w sobotę solemna introdukcja Kongregacyi ś. Iwona od kolegiaty lubelskiej do kościoła naszego tutejszego lubelskiego pomposissime wprowadzonej. Sumptem najprzód J.W.Jmci Pana Józefa Skrzetuskiego^a, podczaszego przemyskiego, starosty dołżańskiego, na Trybunał Koronny z województwa krakowskiego trzeci raz deputata, na którą także J.O. Trybunał i Prześwietna Palestra contribuerunt, której solemnitatis et apparatus był taki. Najprzód rano na ratuszu oo. Bernardyni książki dewocyi ś. Iwona² J.O. Trybunałowi przypisane diserto ore unius patris theologi oddawali. Potym po południu o godzinie trzeciej wszyscy J.W. Deputaci z Prześwietną Palestą ześli się do kościoła kolegiaty lubelskiej, skąd po kazaniu J.W.Jmć Ks. Wiceprezydent³ introductionem peragebat. J.W. zaś Jmć Ks. Prezydent⁴ z J.W. Jmcią Panem Marszałkiem⁵ nieśli sami obraz ś. Iwona, przed którymi śli ordine z świecami wszyscy J.W.W. Deputaci i cała Palestra, tudzież liczna frekwencyja zakonów wszystkich, obywatelów miasta i ludzi rozmaitych gmin, przy częstym dawaniu ognia tak z armat, jako i z ręcznych strzelb oraz z iluminacyjami wież ratusza i bram miejskich, osobliwie zaś cmentarz i kościół nasz lubelski miro aparatu ustrojony był. Najprzód [k. 83v] przed wejściem do kościoła cztery na cmentarzu czystym przyozdobione lustrem i światłem comparuerunt bramy, z których najpierwszy herb pospolity J.O. Trybunału, to jest orzeł był widziany, w jednej [s] szponie trzymający koronę, a w drugiej [s] pioruny repraesentando iustitiam, pod którym napisane były wiersze:

Praemia do meritis, gesto paenas sceleratis

Probris atque probis, reddo cuique suum.^b

^a *Pismo wydłużone* ^b *Na marginesie dopisane późniejszą ręką*: Cnocie prawa przywracam, zbrodniom karę mierzę / Złych i dobrych domacam, każdy co swe bierze.

¹ Józef Skrzetuski († ok. 1764), podczaszyp przemyski, prawnik, działacz stronnictwa Czaratoryskich.

² Zapewne była to wspomniana już pozycja *Palestra devotionis*.

³ Antoni Erazm Wołłowicz (1711-1770), kanonik kapituły gnieźnieńskiej i wileńskiej, prałat-archidiakon kapituły żmudzkiej, od 1755 r. biskup łucki.

⁴ Bonawentura Turski (†1750), doktor obojga praw, dziekan łowicki i łęczycki, kanonik krakowski, od 1742 r. prałat-archidiakon kapituły gnieźnieńskiej, w latach 1742-1743 oraz 1748-1749 prezydent Trybunału Koronnego.

⁵ Kazimierz Turski († po 1760), skarbnik piotrkowski, podczaszyp sieradzki, chorąży mniejszy sieradzki, w latach 1742-1743 marszałek Trybunału Koronnego.

Na tejże bramie po prawej ręce był herb J.WW.Ichmciów Ks. Prezydenta i Jmci Pana Marszałka, braci rodzonych, Rogala nazwany, to jest dwa rogi, jeden jeleni, a drugi bawoli, pod którym byli [s/] także wiersze:

His virtus, pietas, justi tolluntur ad astra

His scelus et dirum caeditur omne nefas.^a

Po lewej zaś stronie herb J.W.Jmci Pana Skrzetuskiego, podczaszego przemyskiego, z województwa krakowskiego deputata, tej kongregacyi fundatora, Jastrzębiec nazwany, to jest podkowa, krzyż i ptak, pod którym napisane wiersze:

Currenti soleae faelix hinc praevolet ales

Crux benedicit iter, caedite fata ira.^b

Na drugiej zaś bramie pięknie w światło ozdobiony był herb J.O. Książęcia Jabłonowskiego¹, principis Romani Imperii, wojewody rawskiego, który in antecedenti wystawiwszy ołtarz ś. Iwona pierwszy J.O. Trybunałowi Sprawiedliwości indigitavit patrona, w którym herbie widziane były podkowy i kosa, i pod nimi czytane wiersze:

Quo soleata Domus Divum perduxit ad aras

Floribus et Sertis in via facta viae

Ergo, ut iter faceret Divus sit falciter Ivo

Grandis falce Domus florida facta metit.^c

[k. 84r] Na trzeciej bramie emittit herb albo grabie J.O.Ks. Kardynała Lipskiego biskupa krakowskiego², in recognitionem pasterskiej jego w tej diecezyi władzy, z podpisem tych wierszów:

Cresceret in cassum pietas ni colligat ille

Hic labor hoc opus ne pereant segetes.

Na czwartej tandem bramie, która molle sua et apparatu excelluit nad insze był herb Ojca Ś. Benedykta XIV to jest trzy rzeki, pod nimi zaś wiersze, które na inskrypcyją u pierwszej bramy orłowi napisaną respondere videbantur:

Fulmina, minister Iovis, portaverat ales

Culpas, sed delent flumina sancta tria.^d

Preterea, od pierwszej począwszy bramy aż do wejścia kościoła pulchro ordine ac longa serie stało kilkadziesiąt wysokich piramid pięknie w triąguł architektonowych, pomalowanych i światłem adornowanych, w których in cacuminibus or-

^a Na marginesie dopisane późniejszą ręką: Tymi cnota, pobożność wznesione nad gwiazdy / Tymi zbrodnia pobita i występek każdy. ^b Na marginesie wytarta próba tłumaczenia wierszem, dopisane późniejszą ręką pod tekstem: Przed pędzącą podkową ptak się w locie jawi / Precz z złością losową, krzyż pęd błogosławi. ^c Na marginesie dopisane późniejszą ręką: Kędy wiedzie herb z podków do świątyni Pana / Tam to droga bezdrożna kwiatami usłana, / Po której kosiarz Iwo, gdy pochód odbywa, / Dom wielki kosą zdobny kwiat z chlubnych dzieł zrywa. ^d Pod tekstem dopisane późniejszą ręką: Ptak minister Jowisza nosił na złych gromy, / Lecz dziś trzy rzeki święte myją wszelkie sromy.

¹ Stanisław Wincenty Jabłonowski (1694-1754), starosta białocerkiewski, międzyrzecki i świecki, wojewoda rawski, w 1744 r. otrzymał od cesarza Karola VII tytuł książęcy; dobrodziej licznych zakonów, poeta.

² Jan Aleksander Lipski (1690-1746), od 1732 r. biskup krakowski, od 1737 r. kardynał.

dine suo repraesentabantur wszystkich J.W.W. Deputatów herby, każdy appropo swoją /s/ mając inskrypcją.

Kościół także cały w bogate był przyozdobiony obicia i światła pod dostatkiem na wszystkich ołtarzach, w którym także podobne piramidy gęstym także iluminowane światłem, więcej dodawali /s/ ozdoby, aż się akt nierychło w noc z kazaniem zakonkludował.

Nazajutrz w niedzielę tenże J.W.Jmć Ks. Wiceprezydent, toż rano continuavit nabożeństwo, po którym J.W.Jmć Pan Skrzetuski, podczaszy przemyski, deputat z województwa krakowskiego, wszystkich Ichmć Panów Deputatów, prosiwszy J.W.Jmci Pana Wojewodę sandomierskiego¹ i innych wielu zacnych gości, w refektarzu naszym tutejszym lubelskimsolemnie traktował, gdzie przy wypijaniu kielichów często z harmat ognia dawano. Sic fama loquax votum declamet in orbem, quotque oratores ad lilia intaminatae famae decerpent folia, vivat hic et viveat in flore, in centifoliaque crescat elogiorum saeculis. Immortales laudes summo sibi sudore paravit, virtutum laude vir celebris ideo lata patroni sententia augurii sui. [k. 84v]

Stabit in aeternum dulcissima gloria Divi

Sic tibi caelituum statuet gens, castra, trophaeum

Sic famam, post tua fata vehet.

9

Wzniesienie i stan ołtarza św. Iwona w kościele bernardynów lubelskich. Zapis kronikarski.

Oryg.: Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Kroniki i różne papiery dotyczące kościoła i konwentu oo. bernardynów lubelskich, bez sygn., k. 57r-v: Memoriale. De altari S^{cti} Ivonis.

[k. 57r] Anno Domini 1733. Illustrissimus Dominus Stanislaus Jabłonowski capitaneus Białoczerkiewiensis et postea princeps Sacri Romani Imperii imitavit suorum maiorum devotissimorum ex pia intentione erga seraphicum ordinem aedificavit altare S^{cti} Ivonis prope ambonam in ecclesia nostra [k. 57v] Lublinensi, quod altare fecit deaurare sumptu suo. Ita scribit idem Reverendus Pater Sebastianus Arczyński² custos loci. Sed nunc in anno Domini 1756-to vix apparet deauratio hujus altaris. Spelzła ta poźłota na ołtarzu Świętego Iwona i insze malowanie.

¹ Jan Tarło (1684-1750), od 1719 r. wojewoda lubelski, od 1736 r. wojewoda sandomierski.

² Sebastian Arczyński, bernardyn, w latach 1732-1734 kustosz-gwardian konwentu lubelskiego, zasłużył się odnowieniem organów w miejscowym kościele.

I co do kolorów to już admodum Reverendus Pater Franciscus Koźlewski¹ exminister provinciae custos hujus conventus pro tunc kazał go odnowić malarzowi.

10

Rzym 22 IV 1752

Kongregacja Świętych Obrzędów wyraża zgodę na zmianę terminu obchodów ku czci św. Iwona w kościele bernardynów lubelskich

Druk: Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Bractwo Miłosierdzia św. Iwona rok 1743-1857 i dalsze, bez sygn., k. 3r: Decretum; wklejony półlarkusz.

Cum in ecclesia Fratrum Minorum Observantium S. Francisci conventus loci Lublinensis dioecesis Cravoviensis altare seu sacellum, nec non Confraternitas Regii Tribunalis Regni Poloniae sub invocatione S. Ivonis Confessoris Tertii Ordinis Sancti Francisci reperiantur erecta, in qua binae solemnitates in honorem praedicti Sancti Ivonis, altera nempe die decimanona mansis Maii, altera die vigesimaseptima Octobris cum officio et Missa celebrantur. Propterea pater Fr. Franciscus Koźlewski, custos praefati conventus, exprovincialis provinciae Russiae, aliique religiosi eiusdem conventus una cum enunciata Regii Tribunalis Confraternitate Sacrorum Rituum Congregationi² humillime supplicarunt pro facultate transferendi praedictas festivitates cum unica Missa solemniter a diebus ut supra, 19 Maii et 27 Octobris, ad Dominicas proxime sequentes festo duplici primae classis non impeditas. Et Sacra eadem Congregatio, attentis peculiaribus circumstantiis, petitas translationes cum unica dumtaxat Missa solemniter praefati Sancti Ivonis Confessoris benigne indulsit, atque concessit. Die 22 Aprilis 1752.

Dominus F[ortunatus] Card. Tamburinus Praefectus³

M[arius] Marefiscus Sacrorum Rituum Congregationis Secretarius⁴

¹ Franciszek Koźlewski (1698-1788), bernardyn, lektor teologii, prowincjał, wielokrotny kustosz-gwardian lubelski, w latach 1749-1761 przeprowadził gruntowny remont miejscowego kościoła i klasztoru.

² Kongregacja Świętych Obrzędów, utworzona przez papieża Sykstusa V w 1588 r. w celu porządkowania spraw związanych z obrzędami liturgicznymi oraz oddawaniem czci świętym.

³ Fortunato Tamburini (1683-1761), benedyktyn, od 1743 r. kardynał, prefekt Kongregacji ds. Korekty Ksiąg Kościoła Wschodniego, prefekt Kongregacji Świętych Obrzędów, od 1755 r. kamerling kolegium kardynalskiego.

⁴ Mario Marefoschi Compagnoni (1714-1780), sekretarz Kongregacji Świętych Obrzędów, od 1759 r. sekretarz Kongregacji Rozkrzewiania Wiary, od 1770 r. kardynał, od 1771 r. prefekt Kongregacji Świętych Obrzędów.

11

Lublin 1 X 1827

Franciszek Ksawery Więckiewicz sędzia surogat lubelski potwierdza prawo do istnienia Bractwa św. Iwona przy kościele bernardynów lubelskich.

Oryg. nieznan. Minuta pisma: Archiwum Archidiecezji Lubelskiej, Akta ogólne różnej treści 1827, sygn. Rep 60 B I 51, k. 72r; oznaczone: Nr 1518.

Kopia: Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Bractwo Miłosierdzia św. Iwona rok 1743-1857 i dalsze, bez sygn., k. 6v.

Visis et lectis primo brevi apostolico sub pontificatu SS^{mi} Papae Benedicti XIV de die 7 Februarii 1743 anno Romae emanato^a, cuius vigore erectio Confraternitatis sub invocatione S. Ivonis Praesbyteri in ecclesia regularium Ordinis S. Francisci Minorum de Observantia conventus Lublinensis cum indulgentiis concessa fuerit, tum^b decrete S^{ac} Congregationis Rituum^c de die 22 Aprilis 1752 anno Romae edito, virtute cuius festivitas S. Ivonis a diebus 19 Mai et 27 Octobris ad Dominicas proxime sequentis festo duplici primae classis non impeditas cum suis indulgentiis et devotionibus, ^datque cum unica Missa solemni praefate S. Ivonis Confessoris^d translata extitit. His itaque atentis praedictam Confraternitatem sub invocatione S. Ivonis cui^e indulgentiis et festivitate iuxta primitivam sui erectionem ^fa S^a Apostolica Sede concessam^f in^g eadem ecclesia^h Ordinis S. Francisci Minorum de Observantia conventus Lublinensis in suo esse praesentibusⁱ existere debere declarat. Datum Lublini die 1 Octobris 1827 anni.

F[ranciscus Xaverius] Więckiewicz¹

12

Lublin 19 II / 3 III 1857

Serafin Konwicky rejent kancelarii ziemiańskiej w Lublinie przekazuje na ręce o. Eustachego Pleśnierowicza przełożonego klasztoru bernardynów lubelskich fundusze na rzecz Bractwa św. Iwona w Lublinie

^a Następują dwa wyrazy skreślone. ^b Następuje jeden wyraz skreślony. ^c Uzupełnienie ponad wyrazem skreślonym. ^{d-d} Uzupełnienie na marginesie. ^e Kop.: cum. ^{f-f} Uzupełnienie ponad wierszem. ^g Następuje jeden wyraz skreślony. ^h Następuje jeden wyraz skreślony. ⁱ Uzupełnienie ponad wierszem. ¹ Uzupełnienie ponad wierszem. ¹ W kop. kontrasygnata: Szymankiewicz.

¹ Franciszek Ksawery Więckiewicz (1783-1836), prałat-prepozyt kapituły katedralnej lubelskiej.

Oryg.: *Archiwum Państwowe w Lublinie, Ignacy Rzeszotarski, notariusz w Lublinie, sygn. 8, karty niepaginowane.*

Kopia: *Archiwum Parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie, Bractwo Miłosierdzia św. Iwona rok 1743-1857 i dalsze, bez sygn., k. 12r-14r.*

[s. 1] Działo się w Lublinie, w kancelaryi ziemiańskiej guberni lubelskiej dnia dziewiętnastego lutego (trzeciego marca) tysiąc ośmset pięćdziesiątego siódmego roku. Przede mną Ignacym Rzeszotarskim¹ rejentem kancelaryi ziemiańskiej guberni lubelskiej w Lublinie zamieszkałym stanęli osobiście: Serafin Konwicki², rejent kancelaryi ziemiańskiej guberni lubelskiej w Lublinie, właściciel domu w Lublinie pod numerem sto sześćdziesiąt siedm położonego, w tymże domu zamieszkały; tudzież ks. Eustachy Pleśnierowicz³, eksprowincjał, kustosz konwentu xx. Bernardynów w Lublinie, w tymże mieście w klasztorze zamieszkały. Rejentowi znani^a, do działań dobrej woli zdolni, zamieszkanie prawne do wykonywania tego aktu w powyższych miejscach zamieszkania swego sobie obierający, w obecności świadków w końcu tego aktu wymienionych jawnie i dobrowolnie zeznali, a mianowicie Serafin Konwicki zeznał:

1. Maryjanna Konwicka⁴ panna chóru niższego zgromadzenia kanoniczek warszawskich⁵ przeznaczyła i oddała do rozporządzenia zeznającemu swemu rodzonemu bratu kwotę złotych tysiąc, w celu zapewnienia z procentu Mszy świętych za dusze zmarłych rodziców, braci i siostr, zaś ś.p. Karol Zarański⁶ za życia swego po odzyskaniu pewnego funduszu, przeznaczył na cel dobroczynny złotych [s. 2] dwieście, które oddał do rozporządzenia zeznającemu, a które zeznający zamierzył przeznaczyć dla Bractwa Miłosierdzia i Ś^o Łazarza⁷ w roku tysięcznym pięćsetnym dziewięćdziesiątym w Lublinie założonego, lecz gdy to bractwo z powodu zwinięcia rady szczegółowej i oddania funduszy pod zarząd dozoru parafialnego dotąd do pierwszego stanu przywrócone nie zostało, przeto obecnie tym także funduszem zeznający rozporządzić zamierzył i oba te fundusze przeznacza i zapisuje na rzecz Bractwa Miłosierdzia Ś^o Iwona w Lublinie w roku ty-

^a *Wyraz poprawiony.*

¹ Ignacy Rzeszotarski, notariusz w Lublinie w latach 1849-1864.

² Serafin Konwicki, notariusz w Lublinie w latach 1841-1859.

³ Eustachy Pleśnierowicz, bernardyn, w latach 1852-1854 i 1858-1860 prowincjał, w latach 1856-1858 kustosz-gwardian lubelski.

⁴ Marianna Konwicka, kanoniczka warszawska, widnieje w skorowidzu mieszkańców Warszawy z 1854 r.

⁵ Kanoniczki Świeckie od Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Matki Boskiej, znane też jako Damy Orderu Niepokalanego Poczęcia NMP Kapituły Marywilskiej w Warszawie, konwent kanoniczek świeckich, założony w 1744 r. w Warszawie przez Antoninę Zamoyską.

⁶ Karol Jakub Zarański, syn Erazma, wylegitymował się ze szlachectwa w Królestwie Polskim po 1836 r.

⁷ Bractwo fundowane prawdopodobnie przy lubelskim kościele jezuitów; na początku XVII w. istniało przy kompleksie kościoła św. Wojciecha i szpitala św. Łazarza.

siącznym siedmsetnym czterdziestym trzecim przez Benedykta XIV papieża ustanowiono. Zapis zaś czyni zeznający w taki sposób:

2. Z funduszu Maryjanny Konwickiej, swej siostry w Warszawie w zgromadzeniu panien kanoniczek zostającej, ustanawia zeznający wieczystą opłatę wartości sześciu korcy albo trzech czwartych czterdziestu dwóch garcy [s] i trzydziestu czterech setnych żyta, podług cen z przecięcia rachując na korzec złotych dziesięć albo rubel srebrem jeden kopiejek pięćdziesiąt i obowiązują się i swoich sukcesorów do oddawania corocznie na ręce przełożonego konwentu xx. Bernardynów w Lublinie złotych sześćdziesiąt, czyli rubli srebrnych dziewięć; z tego funduszu obowiązany jest promotor bractwa lub inny kapłan wyznaczony, cztery wotywy, co kwartał jedną, oraz ośm Mszy czytanych żałobnych odprawiać, [s. 3] tak aby było rocznie dwanaście żałobnych Mszy brackich za duszę Pawła i Rozalii rodziców, Jana, Franciszka, Kassylidy braci i siostry, Agnieszki i Krystyny ciotek, Antoniego, Ksawerego i Maryjanny Komorowskich dzieci Krystyny z Matuszewskich oraz innych krewnych i wszystkich braci i sióstr do Bractwa Ś^o Iwona w Lublinie należących, na co złotych czterdzieści ośm przeznaczonym zostaje.

3. Resztę zaś złotych polskich dwanaście albo rubli srebrem jeden kopiejek ośmdziesiąt zeznający przeznacza dla promotora bractwa za to, aby przy każdej Mszy brackiej dopilnował, iżby na intencją osób wyżej wymienionych Msze bractwa odbywane były oraz po najdłuższym życiu Maryjanny siostry, jak najmniej po śmierci zeznającego i jego rodziny również to nabożeństwo i na intencją tejże siostry i zeznającego i innej jego rodziny dalszej się odbywało, które temuż kapłanowi mają być przez przełożonego klasztoru lub z kasy bractwa za toż dopilnowanie wypłacane. Zaś fundusz ś.p. Karola Zaráńskiego, wartości korcy dwadzieścia albo czwartych dwanaście garcy [s] trzynaście i czternaście setnych żyta, rachując korzec po złotych dziesięć, obowiązują się zeznający ulokować na pewnej hipotece, od której wartości obowiązany będzie biorący na lokację tę kwotę oddawać, wartość korca jednego żyta rachując po złotych dziesięć [s. 4] albo rubli srebrem jeden kopiejek pięćdziesiąt, korzec do rąk przełożonego zgromadzenia xx. Bernardynów lub starszego bractwa. Z tej sumy wartość ćwierci żyta przeznacza zeznający za jedną Mszę za duszę ś.p. Karola, która w dniu stale oznaczonym także, jak Msza bracka, ma być odprawowaną w kościele xx. Bernardynów w Lublinie. Wartość zaś trzech ćwierci żyta na potrzeby bractwa corocznie ma być obracaną.

4. Opłata powyższa coroczna po złotych sześćdziesiąt i procent od wartości dudziestu korcy żyta w ilości złotych dziesięć przez ciąg lat dwudziestu pięciu stale i jednostajnie opłacana będzie. Zaś po upływie lat dwudziestu pięciu wartość żyta z przecięcia dwudziestu pięciu lat upłynionych podług foraliów miasta Lublina oznaczoną zostanie i takową opłatę właściciele domów lub dóbr, na których obowiązek ten będzie zabezpieczony, obowiązani będą podług powyższych rachunków opłacać, z tym zastrzeżeniem, że gdyby z przecięcia lat dwudziestu pię-

ciu mniejsza wartość korca żyta jak złotych dziesięć wynalezioną była, wówczas opłata po złotych dziesięć za korzec żyta winna być dopełnianą i pod [s. 5] żadnym pozorem opłata po złotych dziesięć za korzec żyta zmniejszoną nie zostanie.

5. W razie^a gdyby kościół i klasztor xx. Bernardynów lub Bractwo Miłosierdzia Ś^o Iwona ^bw Lublinie^b było zniesione i nie mogło się nabożeństwo wykonywać w tym kościele, wówczas winno być to nabożeństwo w kościele odprawiane, do którego by to bractwo było przeniesione, a nawet w razie skasowania bractwa fundusz ten winien być oddany pod zarząd innego bractwa lub kościoła, w którym by to nabożeństwo odbywać się mogło, z tym obowiązkiem, aby wiecznymi czasy nabożeństwo powyższe za dusze osób wyżej wymienionych i innych z rodziny zeznającego później zmarłych było odprawowane, gdyż w żadnym wypadku fundusz ten na skarb przejść nie może, ale do rodziny zapis czyniącego powinien wrócić, chociażby najodleglejszej i do spadku żadnego prawa niemającej, w tym sposobie, że czynsze i procent wiecznymi czasy najuboższa z rodziny pobierać mieć będzie prawo. Gdyby zaś żadnej nie było rodziny wówczas czynsz ten i procent ubogiej obcej rodziny przez władzę opiekuńczą nad ubogimi oznaczonej wypłacony będzie wiecznymi czasy.

[s. 6] 6. Ponieważ zapis uczyniony jest warunkowy i na wypadek gdyby fundusze na cel powyższy zapisane inne przeznaczenie z upływem wieków otrzymały, w takim razie zapis ten wraca do rodziny zeznającego; przeto fundusze te nie mogą być ani w banku, ani w innej kasie rządowej lub miejskiej, albo instytucyjowej lokowane, ale zawsze z jednej hipoteki na drugą przenoszone być mają. Dlatego obowiązek powyższy i niemożność podnoszenia tych funduszy lub nadawanie im innego przeznaczenia winien być przy wpisaniu powyższych funduszy w wykazach hipotecznych objawiony. Dlatego zaś zapisy na żyto są ustanowione, że z upływem wieków pieniądze na wartości tracą i z wielu zapisów użytkowanie znacznie zmniejszone zostało i celowi, na jaki fundusze były przeznaczone nieodpowiada, a tym samym zamiary fundatorów skutku w wielu wypadkach pożądanego nie otrzymują.

7. Opłatę wieczystą złotych sześćdziesiąt, czyli rubli srebrnych dziewięć, zeznający zabezpiecza na swoim domu w Lublinie pod numerem sto sześćdziesiąt siedm położonym, nowo na piętro [s. 7] w roku tysięcznym ośmsetnym czterdestym pierwszym wybudowanym, z wyłączeniem spod hipoteki domu starego pałacyk w hipotece nazwanego, pod tymże numerem położonego, którego pałacyku opłata ta obciążać nie będzie. Zaś fundusz złotych dwieście na lokacyją podług tego zapisu na innej nieruchomości ulokować zeznający przyrzeka.

Wpływający do aktu ks. Eustachy Pleśnierowicz przełożony Zgromadzenia xx. Bernardynów powyższe zobowiązanie i zapis Serafina Konwickiego imieniem

^a *Przekreślony wyraz: Wreszcie; na marginesie wyjaśnienie: W miejsce przekreślonego wyrazu „Wreszcie” wpisuje się „W razie”.* ^{b-b} *Uzupełnienie na marginesie.*

Zgromadzenia xx. Bernardynów przyjmuje i obowiązki wyżej wskazane dopełniać przyrzeka.

W wykonaniu powyższych swych^a zobowiązań Serafin Konwicky poddaje się egzekucji z aktu tego wypływającej i składa na stempel szacunkowy do niniejszego aktu kopiejek siedmdziesiąt pięć.

Akt ten mając stawający głośno, wyraźnie i zrozumiale przeze mnie rejenta wobec świadków znanych niewyłączalnych Wawrzyńca Bóbr¹ sędziego prezydującego w sądzie policyi poprawczej wydziału lubelskiego i Leona Ciświckiego² pisarza trybunału w Lublinie obydwoh w tymże [s. 8] mieście zamieszkałych, odczytany, takowy podpisali. – –

QUELLENTEXTE ZUR GESCHICHTE DER BRUDERSCHAFT ST. IVO IN LUBLIN

Zusammenfassung

In der Geschichte der Gemeinschaft der Kirche, angefangen vom Mittelalter bis fast in die Gegenwart, spielten die religiösen Bruderschaften eine große Rolle. Zumindest über die weiter verbreiteten Bruderschaften ist mehr Quellenmaterial erhalten, aus dem wir - zumindest durch Analogieschlüsse - ihre Wesenszüge und Funktionsweise rekonstruieren können. Die selteneren Bruderschaften bieten diesbezüglich weniger Möglichkeiten. Umso mehr müssen die existierenden handschriftlichen Quellen gewürdigt werden, die einen Begriff von der Geschichte dieser Vereinigungen geben. Zu der zuletzt genannten Kategorie gehört ganz gewiss die Bruderschaft St. Ivo, des Schutzheiligen der Juristen, die 1743 in Lublin gegründet wurde, weil diese Stadt in der damaligen Zeit ein wichtiger Gerichtsort war. Ihren Sitz hatte sie an der Kirche der Franziskaner-Observanten. Diese Bruderschaft versammelte in ihren Reihen Menschen, die mit dem Justizwesen verbunden waren. Sie verschwand mit dem Untergang des polnischen Staates und der von den Teilungsmächten dann vollzogenen Veränderung im Gerichtswesen. Versuche ihrer Reaktivierung im 19. Jahrhundert zeigten keine bleibenden Wirkungen. Im Pfarrarchiv der Kirche zur Bekehrung des hl. Apostels Paulus befinden sich Quellendokumente, die die Geschichte dieser Bruderschaft betreffen.

Aus dem Polnischen übersetzt von Herbert Ulrich

^a *Uzupełnienie na marginesie.*

¹ Wawrzyniec Bóbr, syn Adama i Agaty z d. Mikulskiej, wylegitymował się ze szlachectwa w Królestwie Polskim w 1854 r.

² Leon Ciświcki, notariusz w Lublinie w latach 1859-1872.